

независност, и постадоше зависни намесници под непосредном влададачком влашћу, налазимо у старим повељама, где се ови виши званичници у првом реду, пре свега властеоства, помињу као чланови народне скупштине. Већ и онда, а још више у позније време, могло је свеколико властеоство, велико и мало, долазити на сабор. Што је и виши клир на такве зборове призиван, то је по себи долазило од пораслог утицаја цркве. На сабор су дакле долазили: сам владалац, његови синови, и, као што више примера доказују, владаочева жена, даље, више свештенство, а ниже је јамачно заступнике слало, и властела. У време пре Душана чини се, да су у народну скупштину долазиди и они, који нису спадали у та два привилегисана сталежа. Душан у једном закону наређује, да себар не може бити члан народне скупштине, иако би ипак у скупштину дошао, да се строго казни. Тај закон не би био потребан, да непривилегисани сталежи не беху већ покушали, да у општем већању учествују.

Осим народне скупштине, краљевску су власт ограничавали још и они тешњи зборови, које су владоци у важнијим приликама држали са малим бројем оних великаша, у које су безусловно веровали. Из тих се већања није додуше развило државно веће, али се краљеви често позиваху на та већања, а тиме су више пута скидали са себе и сваку одговорност. У след такога претходног већања, Милутин је свога сина лишио вида, а Душан је дао, да му оца лише живота.

У важнијим државним пословима није се могла краљевска власт неограничена јављати; али се већ у државној управи сасвим независно показивала. Старински политички строј у Срба, као што смо видели, кроз све ступње, од најнижег до највишег, дакле у задрузи, у жупанијама и у држави, само је равноправнима давао право саветовања, а извршна власт беше усредсређена у рукама старешина, који испрва беху бирани, а после постадоше наследни. У Србији не налазимо аутономан развитак, који би се оснивао на самоуправи и на самоопредељењу. Не обзирајући се на жупанијско доба, које је већ по себи тамно и слабо познато, налазимо већ под Немањиним централисану сву администрацију, па у многим обзирима и судство, и опажамо, да, можда осим сеоског поглаварства, владаочеви чиновници врше административне послове. При свем том та звања у многим случајевима беху уједно и достојанства, назив звања временом је постао титула. Но видимо и то, да се један исти израз употребљава час за звање, час опет као титула, и да се овда онда нова звања и достојанства појављују, а да старија нестају, или други значај добијају.

После свега онога, што смо до сад у више прилика имали да кажемо о властеоским тежњама, не ће нас изненадити, кад видимо, да намесници већих области веома често велику власт присвајају у своје руке и да је не један пут самовољно врше, па се њом чак и противу својих владалаца служе, те покушавају, да извојују себи потпуну независност. Сва су та колебања природне последице оног незрелог доба и оне непрекидне борбе између краљевске власти и властеле. Али то, што у Србији није било аутономних установа, и што је сва администрација искључиво спадала у круг владачке власти, само с тим јединим ограничењем, што је само властела могла да тражи звања, тај факат свакако заслужује особиту пажњу, кад га упоредимо са развитком, које се у оно доба опажа у западној Европи.